

Oblikovanje sudbine pri spavanju i budnom stanju

**Predavanje
Rudolf Steiner
Bern, 6 travnja 1923
GA 224**

Moji DRAGI prijatelji,

Razmotriti ćemo danas određenu temu koja može služiti kao elaboracija jučerašnjeg javnog predavanja. (Namjena Goetheanuma i zadatak antropozofije, Bern, 5 travnja 1923) Želim detaljnije govoriti o tome kako je ljudsko biće smješteno unutar sfere svjetskog poretka koja je povezana s njegovom sudbinom, s onim što smo naviknuli nazivati karma. Kako se odvija oblikovanje sudbine? Da bi odgovorili na to pitanje, ne teoretski, već konkretno na životni i praktičan način, neophodno je pobliže proučiti biće čovjeka.

Za ljudski život se često kaže da je podijeljen u dva različita stanja svijesti: budno stanje i spavanje. Konceptija spavanja u umovima mnogih ljudi nije više od ovoga, da se ljudsko biće tijekom spavanja *odmara*. Znanstveni pogled zaista pretpostavlja da aktivnost svijesti nestaje kada čovjek padne u san i počinje kada se probudi; drugim riječima, utoliko što se tiče organizma, spavanje nije ništa osim počinka, stanje u kojem je ljudska aktivnost na odmoru. Ali spavanje nikako nije samo odmor; moramo shvatiti da od kada padnemo u san do vremena buđenja, i astralno tijelo i ego su prisutni izvan fizičkog i eteričkog tijela kao aktivne stvarnosti.

Na sadašnjem stupnju evolucije dosegnutom od čovjeka u zemaljskom životu, za njega nije moguće da ima direktnu svijest o tome što ego i astralno tijelo rade tijekom spavanja; ipak njihove aktivnosti su, recimo barem, značajne kao i one u budnom životu. Razlog zašto ego i astralno tijelo ne mogu razviti svjesnost o svim kompliciranim okolnostima u koje su uronjeni tijekom sna je da, na sadašnjem stupnju zemljine evolucije, ego i astralno tijelo nemaju organe s kojima bi ostali svjesni događaja u koje su uključeni. Ipak ego i astralno tijelo prolaze ta iskustva tijekom spavanja i ona rade u dnevnom životu, u čovjekovu svjesnom životu.

Najlakše možemo formirati točnu koncepciju o načinu na koji doživljaji ega i astralnog tijela rade u dnevnom životu, razmišljajući o početku čovjekova života. Tijekom najranijeg perioda, kao sitno dijete, ljudsko biće takoreći sanja svoj put u zemaljski život. Ovdje ne smijete misliti samo o vremenu kada je dijete stvarno i očito usnulo, već o cijelom periodu kojeg se, u kasnijem životu, ne možemo sjetiti običnom sviješću. Vanjskom promatranju dijete može dati utisak da je budno tijekom tog perioda, ali ono što se zbiva u djetetovoj svijesti ne poprima oblik koji može biti u kasnijem životu zapamćen. Kada govorimo o svemu što je od djeteta doživljeno bez da ima naknadno sjećanje o tome, to se odnosi na taj period tijekom kojeg ljudsko biće 'sanja' svoj put u zemaljski život.

Ali sada, što se razvija iz ovog stanja sna na početku čovjekova života na Zemlji? Tri stvari treba uzeti u obzir ako ćemo razumjeti rad svega što ljudsko biće donosi od svog pred-zemaljskog života i nastavlja tkati, u zamračenoj svijesti sna, u svoju fizičku egzistenciju. Postoje tri sposobnosti koje ljudsko biće mora steći, za razliku od životinje. Životinje ili ih uopće nemaju, ili ih već posjeduju — u većem ili manjem stupnju razvoja — kada dođu na svijet.

O razvoju te tri sposobnosti ljudi obično imaju sasvim jednostranu ili neadekvatnu koncepciju. Vrlo malo se cijelom procesu pridaje pažnje. Prva sposobnost je *učenje hodanja*. Čovjek ulazi u svijet, zemaljski svijet, kao biće koje ne može hodati, koje to treba naučiti. Drugo je govor, *govoriti*, i treće, *misliti*. Jedna sposobnost može imati prednost kod pojedinog djeteta, ali se općenito može reći da ljudska biće uče hodati, govoriti i misliti. Sposobnost mišljenja slijedi onu od govorenja; sposobnost dohvatiti također s mislima ono što je izraženo u riječima razvija se, postepeno, iz govora. Značajno je vrijeme potrebno prije nego se stvarno može reći da dijete misli.

Uobičajena koncepcija hodanja je iznimno neadekvatna. Hodanje se ne sastoji samo od toga da se dijete nauči ravno ustati i pokrenuti noge, uključuje stjecanje *ekvilibrija*, potpuno ovladavanje *ravnotežom* koju čovjek ima u svijetu. To znači da se dijete može slobodno kretati u svim smjerovima bez da padne. Tako uči smjestiti svoje tijelo u svijet; uči kontrolirati mišiće i udove na takav način da središte gravitacije u tijelu, bez obzira stoji li ili hoda, leži u ispravnoj točki. Važeće ideje o ovoj sposobnosti su, kao što sam rekao, potpuno neadekvatne, jer u stvari nešto drugo od ogromne važnosti realizira se s učenjem hodanja, naime razdvajanje funkcija nogu i ruku. U pravilu — i gdje se javljaju razlike za njih postoji čvrsto objašnjenje — životinje ujednačeno koriste njihova četiri uda, dok kod ljudskog bića postoji razgraničenje. U svrhu ravnoteže i hodanja, čovjek koristi svoje noge, dok su ruke i šake predivni instrumenti za izražavanje njegovog života duše, vozila za djelo koje će izvršiti u svijetu. Razgraničenje između stopala i šaka, ruku i nogu, je jedna od osobina koje su ignorirane u običnoj jednostranoj koncepciji o sposobnosti učenja hodanja. Razgraničenje svjedoči, u fizičkom svijetu, činjenicu da ljudsko biće mora steći određene sposobnosti tijekom fizičkog života na Zemlji.

Druga sposobnost, ona *govora*, također je stečena imitiranjem; malo dijete pokušava imitirati — baš kao što radi s hodanjem, stajanjem, dovođenjem u ravnotežu, razgraničenjem između ruku i stopala. Može se istinito reći, da govorenje nije nepovezano s hodanjem, — iznad svega, s korištenjem ruku u razgraničavanju. Dobro je poznato da je govorenje povezano s specifičnim razvojem organa smještenog na lijevoj strani mozga. To međutim vrijedi samo za ljude koji koriste desnu ruku za najvažnije aktivnosti u životu; kod ljevorukih ljudi organ govora leži na desnoj strani mozga. Te činjenice ukazuju da je ono što dolazi do izražaja u govoru povezano s traženjem ravnoteže. Zatim, iz govora, razvija se *mišljenje*. Osobu koja je rođena glupa može se dovesti do mišljenja jedino umjetnim sredstvima; kod svih onih koji nisu rođeni glupi, mišljenje je sposobnost koja se razvija iz govora.

Sada, karakteristični razvoj koji sam upravo opisao ne može se stvarno razumjeti ukoliko ne slijedimo kako, u kasnijem životu, ljudsko biće prelazi iz budnog u stanje sna. Tijekom sna, fizičko i eteričko tijelo leže odmarajući se u fizičkom smislu; ego i astralno tijelo su odvojeni, u biti, od fizičkog i eteričkog tijela. Ali ako, metodama duhovne znanosti, ispitujemo astralno tijelo čovjeka koje se tijekom sna odvojilo od fizičkog i eteričkog tijela, nalazimo da ovo astralno tijelo sadrži u sebi snage koje su povezane s *učenjem govorenja*. Iznimno je zanimljivo gledati ljudsko biće kako pada u san i budi se, u vrijeme kada, kao dijete, uči govoriti; i također je vrlo zanimljivo, u slučaju neke odrasle osobe koja po prvi puta uči govoriti, *promatrati intenzitet s kojim astralno tijelo sudjeluje u procesu*. Jer kada ljudsko biće uči govoriti, i čak i kasnije, također, kada koristi govor u svakodnevnom životu, astralno tijelo nosi s njim, iz fizičkog i eteričkog tijela, element duše i duha koji je nerazdvojiv od riječi i govora.

Ako opažate kako ljudsko biće govori, kako formira svoje riječi, kako daje riječima vlastite karakteristike intonacije, kako ulijeva u riječi vlastita unutaranja uvjerenja, iskustva vlastite duše — tada možete također opažati kako, kada padne u san, astralno tijelo nosi ovaj element duše i duha van fizičkog i eteričkog tijela i unutar perioda spavanja drži unutar sebe, u svijetu duše i duha, kao vrstu odjekujućeg vala, naknadno djelovanje psiho-duhovnih kvaliteta govora. Formiranje riječi, nijanse tona, snaga uvjerenja koju čovjek može donijeti u svoje riječi — sve se to može opažati u astralnom tijelu za vrijeme stanja spavanja. Nema, naravno, sile vibracije kakva se prenosi u fizičkom zraku, i s time naravno nije proizveden fizički ton glasa. Element duha i duše međutim, koji nastavlja iz ljudskih usta na valovima riječi i kojeg čuje ljudsko uho, što duša prenosi strujanjem govora — sve to se prenosi dalje od astralnog tijela dok ljudsko biće spava. Može se jasnije opaziti kada se dijete, ili čak odrasli, napreže da nauči govoriti jezik. Ali kroz cijeli život, element duha i duše neodvojiv od govora tijekom dana iznosi se vani u duhovni svijet od astralnog tijela tijekom noći. Dakle možemo reći: nijanse osjećaja u izgovorenoj riječi — one su iznad svega iznesene van od ljudskog bića od astralnog tijela tijekom noći. To je karakteristična funkcija astralnog tijela.

I sada razmotrimo ego tijekom sati spavanja. Ego je povezan, takoreći, prirodom sa sustavom udova. Baš kao što je astralno tijelo povezano s grudima iz kojih dolazi govor, tako je i ego uključen u ono što ljudska bića izvršavaju udovima, što radi između buđenja i padanja u san dok hoda okolo ili koristi ruke i šake. Astralno tijelo utječe u svaku riječ, nosi naprijed duševnu kvalitetu riječi tijekom sna; Ego je vezan sa svakim *pokretom* kojeg napravimo dok smo u svijetu pri budnoj svijesti. Ego je uključen u svaki pokret ruku, u svaki čin uzimanja objekta. Pošto se, u vezi s astralnim tijelom, previše malo pažnje poklanja na specifični duševni element koji se ulijeva u govor (govor je tako očito u sebi stvar života duše), kada dođemo do veze između ega i udova, nalazimo sklonost da se u cijelosti ignorira rad duše i duha. Na hodanje, hvatanje rukama, gleda se kao na procese koji se potpuno događaju unutar neke vrste fizičkog mehanizma, — jer se misli da je ljudska organizacija takva. Ali to nikako nije tako.

U svakom pokretu prstiju kojeg napravimo tijekom dana, u svakom koraku dok hodamo okolo, sadržani su duh i duša, baš istinski kao što su sadržani u riječima. Ono što je povezano s našim udovima i našim pokretima odneseno je od ega iz našeg fizičkog i eteričkog tijela u duhovni svijet kada padnemo u san; i u procesu je psiho-duhovni element sasvim posebne prirode. U svakom trenutku tijekom perioda spavanja, ego je nesvjesno zadovoljan ili nezadovoljan. (Danas ćete to bolje shvatiti, kada bude sasvim objašnjeno). Premda riječi zvuče trivijalno, ego je zadovoljan s nogama koje se kreću prema nekom mjestu, ili s nečim što je izvršeno rukama. Nije samo posljedica pokreta noge ili ruke iznesena u san, već isto tako i zadovoljstvo i nezadovoljstvo. Dio doživljaja ega tijekom sati spavanja je kako slijedi: Stvarno nisi trebao ići na to i to mjesto! Ili: To je bilo dobro ići tamo! Bilo je dobro, također, da je neka određena stvar napravljena s rukama! Ili opet: Takvo i takvo djelo nije bilo dobro! To je izraz elementa duše i duha koji je dodan od ega onom što se nosi vani iz udova čovjeka u san.

Na čemu to počiva? U skladu sa svjetskim poretком astralno tijelo čovjeka je predodređeno da između spavanja i buđenja dođe u unutarnji kontakt s bićima opisanim u knjizi **Tajna znanost** da pripadaju hijerarhiji arhanđela — arhanđelima. Arhanđeoska bića osjećaju se privučena onim što se iznosi u san kao odjek koji odjekuje od ljudskog govora. To je nešto što trebaju, nešto što teže doživjeti.

Reći ću to ovako. — Baš kao što ljudska bića u njihovom fizičkom životu na Zemlji moraju disati, moraju biti okružena kisikom, i shodno tome osjećati kisik kao nešto blagotvorno, tako i arhanđeli, koji su povezani s unutarnjom prirodom Zemlje, doživljavaju potrebu da im duše ljudi koji su zaspali donesu odjek onog što je sadržano u njihovom govoru.

Ljudski govor je na ovaj način povezan, nerazdvojno i fundamentalno, preko stanja spavanja, s hijerarhijom arhanđela. Sjetit ćete se što sam rekao u ranijim ciklusima predavanja, naime, da su arhanđeli vođe, vodeći duhovi, jezika naroda. To je povezano s ovim što je sada dano. Arhanđeli su duhovi vođe jezika naroda jer oni *udišu* ono što im ljudska bića, dok spavaju, donose od njihovog govora. I otkriven je određeni ljudski nedostatak — to je onaj koji se posebno može uočiti u modernom kulturnom životu — kada, govorom, čovjek ne iznosi u san odgovarajući kvalitet.

U sadašnjoj kulturi postoji veoma malo onog što bi mogli nazvati idealizam. Naše riječi se potpuno odnose na stvari vanjskog, materijalnog svijeta. Glasovi ideala — za koje se pretpostavlja da vjeruju u duhovno, jer ideal je duhovna stvar — postaju sve rjeđi. Pošto u njihovu budnom životu ljudi ne pokazuju unutarnji entuzijazam za ideale, govore, u stvari, ni o čemu osim o onome što je aktualno prisutno u fizičkom svijetu. Sve više se njihove riječi primjenjuju i odnose samo na stvari fizičkog svijeta.

U našim danima je često da ljudi koji tvrde da fanatički vjeruju u duh upravo su oni koji duh opovrgavaju. Mislim na one angažirane u spiritualnim pokusima s ciljem proizvođenja manifestacije duha. To je zato jer, u osnovi, oni žele vjerovati samo u duh koji se manifestira u materijalnom svijetu. Ali to nije duh ono što se otkriva u svjetlucavom materijalnom svijetlu i sličnim fenomenima! Spiritualizam je istinski

najekstremniji oblik materijalizma. To je zaista pokušaj nijekanja duha, utoliko što će ovi ljudi priznati kao duh samo ono što ulazi u svijet materije. Živimo u dobu kada riječima, kakve se pojavljuju iz duše, nedostaju krila idealizma. Ali ako je taj kvalitet odsutan, ako, drugim riječima, čovjek ne može u svom budnom životu govoriti o idealima kao što govori o fizičkim stvarima, ne može se okrenuti idealu koji pruža pravi cilj u životu i prekoračuje fizičku egzistenciju, ako u svom dnevnom govoru ne proizvodi riječi koje izražavaju ideale, tako da samom jeziku nedostaje idealizam, tada je iznimno teško, tijekom sna, da se napravi veza — koja je za ljudsko biće toliko nužna — s arhanđelom; u takvim okolnostima ne prevladava nikakav red tijekom sna u odnosu koji bi trebao biti uspostavljen između ljudske duše i hijerarhija arhanđela. Da, zaista je takav slučaj da svake noći čovjek gubi mogućnost, ako to mogu tako izraziti, unije s arhanđelskim bićima. I za njega je teško, tada, imati unutarnju vezu s duhovnim svijetom koja omogućuje njegovom životu između smrti i ponovnog rođenja da bude pun jakih i vitalnih iskustava. Život čovjeka između smrti i ponovnog rođenja je oslabljen kada nikakav idealizam nije izražen u njegovom govoru.

Razumjeti ove stvari čini integralni dio znanja o životu. Oni koji shvaćaju što znači nedostatak idealizma u govoru napokon će razviti snagu da ga opet naprave sastavnom osobinom ljudskog govora. Čak se i za vrijeme zemaljskog života može opaziti da čovjek koji, tijekom sna, ne povuče ispravnu snagu od arhanđela, ne razvija snagu koju bi stvarno posjedovao. S obzirom na to što bi govor trebao tijekom sna izvršiti za ljudsko biće, možemo prema tome reći: Da bi govor mogao proizvesti nešto što je dobrobit za život, moramo napraviti stvarni napor da razvijemo idealizam takve vrste da naše riječi ne daju samo razumijevanje svakodnevnih stvari, već da su također prožete s duhovnim, u obliku idealizma.

Kada promatramo ljudski ego u stanju spavanja suočeni smo s nečim još više frapantnim. Ego iznosi u san zadovoljstvo i nezadovoljstvo s aktivnošću udova. Baš kao što je astralno tijelo, kao rezultat naknadnog učinka govora, nošeno prema hijerarhiji Arhanđela, tako je i ego nošen prema hijerarhiji Arhaja — Snagama prapočetaka — zahvaljujući tome iznosi u stanje sna kao odjek ono što je bilo izvršeno od ruku i nogu u dnevnom ciklusu života. Od tih Arhaja, u nas utječe snaga, najprije, tako da prožima fizičko tijelo da mi ne želimo samo Dobro, već također da možemo upotrijebiti kod nagona i instinkta fizičkog tijela mjeru kontrole koja osigurava da fizičko tijelo neće predstavljati nesavladivu prepreku u ispunjenju dužnosti ili cilja kojeg smo sebi postavili kroz slobodu misli. U našim mislima mi smo slobodna bića; ali snaga za korištenje slobode u stvarnom životu javlja se tek kada u san iznosimo osnovu za pravu vezu s Arhajima. Kako se to može napraviti? Idealizam dovodi tijelo u pravu vezu s Arhanđelima. I što omogućuje egu da se ujedini s Arhajima? Premda mi sami, za početak, nismo svjesni tijekom sna, bića iz hijerarhije Arhaja su potpuno svjesna, primaju ono što je u nama nesvjesno i to razrađuju u određenu misao o zadovoljstvu i nezadovoljstvu o onom što smo napravili tijekom dana. Ali što je to što nam omogućava da ispravno budemo povezani s ovim Arhajima, na isti način kao što nas idealizam u govoru vodi do prave veze s Arhanđelima?

Samo jedna osobina dovodi ego, tijekom sna, u pravu vezu s Arhajima, naime *prava ljudska ljubav*, univerzalna i nesebična ljubav za ljudska bića, iskreno zanimanje za svakog druga s kojim nas je život doveo u kontakt. Ne mislim na simpatiju ili antipatiju, koje su samo posljedica nečeg što ne želimo prevladati. Prava i izvorna ljubav za ljudska bića za vrijeme budnog stanja vodi nas, tijekom sna, u naručje Arhaja. I tamo, dok se ego odmara u naručju tih bića, oblikovana je *karma* ili sudbina. Dana je presuda: 'Zadovoljan sam s onim što sam izvršio s mojim nogama i rukama'. I iz zadovoljstva ili nezadovoljstva rađa se snaga koja ne samo da igra ulogu u periodu neposredno nakon smrti, već se nastavlja u slijedećem zemaljskom životu — snaga oblikovanja pravilne sudbine, tako da dođe do pravog balansa i podešavanja u svim onim stvarima koje smo u našem zemaljskom životu doživjeli u ego tijekom sna, u zajedništvu s Arhajima.

Razmišljanje o ovim stvarima će razviti uvid u misterioznu vezu između ega i karme, ili sudbine. Baš kao što astralno tijelo čovjeka koji je idealist može predati njegov govor Arhanđelima kao ponudu koja zatim Arhanđelima omogućava da ga pravilno vode između smrti i novog rođenja, tako i ego tka i radi na teksturi sudbine. Karma je razrađena u spoju sa Arhajima. Nadalje je u moći Arhaja da nam daruju ono što trebamo da bi ne samo mogli živjeti kroz period između smrti i novog rođenja, već da, kod našeg slijedećeg silaska u zemaljski svijet, već u najranijem djetinjstvu posjedujemo snagu, koja nam omogućava, svakom na svoj način, da učimo hodati, nađemo ravnotežu, razgraničimo funkcije stopala i šaka, ruku i nogu.

Predivno je moći percipirati kako napori djeteta kada prestane puzati i počne hodati, kada tek nauči postići ravnotežu — kako ti napori predstavljaju naknadne efekte načina na koji je, tijekom prethodnog zemaljskog života, ego mogao, zbog univerzalne ljubavi za ljudska bića, povezati se, tijekom sna, s Arhajima. Sada se ta činjenica manifestira u procesu učenja hodanja i može se vidjeti u samim detaljima tog procesa.

Recimo da se, na primjer, malo dijete stalno spotiče i pada. To znači da su u prethodnom životu gajeni osjećaji jake antipatije ili čak mržnje. Nije napravljeno više od pristupa Arhajima i posljedica izostanka ikakve prave veze je stalno padanje tijekom procesa učenja hodanja. Onaj tko razvija uvid u ovakve stvari i postavi sebi cilj, recimo, da se oproba kao edukator u pravom smislu praveći neposredne i pažljive opservacije o načinu na koji malo dijete uči hodati, zaista može doći do shvaćanja koliko veliki i dalekosežni cilj leži pred njim u karmičkoj prilagodbi nečeg donesenog u sadašnji život preko činjenice da je u prethodnom životu bilo premalo ljudske ljubavi, ili možda dovoljno, ali pogrešno upućene.

Ovdje imamo primjer kako materijalistički pogledi ostaju potpuno unutar oblasti fizičkog. On opisuje kako ljudski organizam uzdiže sebe kao stroj u uspravan položaj, kako uči hodati, i tako dalje: ali iza svakog fizičkog fenomena je nešto duhovno i oni koji mogu promatrati cijeli proces uče prepoznati da se prethodni zemaljski život ponavlja u učenju hodanja. Jer učenje hodanja je jedan izraz toga kako ljudsko biće, na početku novog zemaljskog života, uči kontrolirati svoje fizičko tijelo. Oni koji to

potpuno razumiju, znaju da u procesu učenja hodanja ima mnogo toga više osim podizanja nogu i uspravljanja tijela; znaju da je, u stvari, ovaj fenomen također povezan s duboko *unutarnjim* procesima, tu imamo posla s cijelim načinom na koji ljudsko biće postaje gospodar njegove aktivnosti žlijezda i slično. Jer kada dijete uči hodati, čak i prije, to nije samo stvar hodanja, već stjecanja — ili propuštanja da se stekne — kontrola nad aktivnošću žlijezda, čimbenik u procesu bilo da je djetetov temperament flegmatičan ili je kolerik, ili da su određene emocije u njemu prejake. To je, opet, povezano s odnosom ustanovljenim s Arhajima tijekom sna u prethodnom zemaljskom životu, kao posljedica univerzalne ljudske ljubavi, ili njenog nedostatka. Materijalistička misao kaže da se tijekom sna ljudsko biće odmara. Ali ono se samo ne odmara. Kada je ispravna vrsta idealizma prisutna u čovjekovu budnom životu, tada će astralnom tijelu biti omogućeno, dok on spava, da se uzdigne do hijerarhija Arhandela, odnosno, da se tijekom sna poveže s duhovnim svijetom na takav način da se period koji vodi od smrti do novog rođenja može proživjeti na pravi način. Ako se taj period ne provede ispravno, to znači da se u drugi zemaljski život prenose slabosti. To kako je slijedeći život uokviren i izgrađen, zavisi od prirode veze uspostavljene s Arhajima. Univerzalna ljudska ljubav nosi sa sobom kreativnu snagu. Imati snage postaviti tijelo sasvim u službu duše, ovladati i kontrolirati fizičko tijelo — o čemu to zavisi? Zavisi o tome da li je ljudsko biće, u prethodnom životu, razvilo ljubav za svoje drugove — sposobnost koja potpuno pripada duši.

Sjetit ćete se što sam rekao na prethodnim predavanjima: Duševni element jedne zemaljske inkarnacije manifestira se u fizičkom slijedeće; duhovni jedne inkarnacije u duševnom slijedeće. Te veze su kakve sam ih upravo opisao.

Nije dovoljno generalizirati, reći samo da sudbina i karma postoje. Ono što se može reći, i istina je, je da mi promatramo kako ljudsko biće radi na oblikovanju vlastite karme. On je tka tijekom sna; ali tijekom budnog stanja on sakuplja ono što treba za njenu teksturu. Tka niti koje su oblikovane iz univerzalne ljudske ljubavi — ili tka niti koje stalno kida i pravi lošu karmu za sljedeći život, niti koje su istkane iz osjećaja mržnje za naše drugove. Ljubav i mržnja — to su kreativne snage u formiranju i oblikovanju karme.

Ovakve istine se mora pogledati u njihovom pravom svijetlu. To je nemarna i ležerna koncepcija karme koja nas navodi da kažemo: 'Bolestan sam — to je moja karma!' 'Došla mi je nesreća — to je moja karma.' Smatrati karmu odgovornu za sve na ovaj fatalni način neće nam, zaista, priuštiti nikakvu smirenost uma, to je samo zgodan teoretski koncept; on je, međutim, sasvim netočan.

Zamislite da razmatrate, ne ovaj sadašnji život, već treći slijedeći život, zatim ćete u tom životu moći gledati natrag na sadašnji, i kada kažete: 'To je moja karma', vaša karma, kakva će tada biti, pratiti će se natrag u ovaj sadašnji zemaljski život gdje je u stvari rođena. Drugim riječima, karma se stalno *ostvaruje*.

Nije ispravno sve bacati natrag u prošlost. Pravi stav prema karmi vodi nas da kažemo: Bolest koja me sada zadesila, ne mora nužno biti posljedica ranije slabosti duše; moguće je da bolest možda tvori početak nečeg. Karma čini dobro, ipak. Ako me

bolest, nesreća zadesi u ovom sadašnjem zemaljskom životu, kompenzacija će sasvim sigurno doći, — ili opet bolest, nesreća, može sama biti kompenzacija.

Drugim riječima: i na budućnost, također, treba računati, kada govorimo o karmi. Pravi stav prema karmi je imati nepokolebljivo uvjerenje o *pravdi* koja vlada svim svjetovima, znanje da za sve postoji kompenzacija. Ali sadašnji zemaljski život ne smije biti razmatran kao prekidanje niza inkarnacija tako da sve potiskujemo u prošlost. Zdrav i pozitivan stav prema karmičkom protoku životnih događaja počiva na sigurnom znanju da postoji pravda. Ono što je najvažnije je duševno raspoloženje koje je rođeno iz ovog razumijevanja karme.

Sav osjećaj i stav duše koji mora proizaći iz pravog razumijevanja karme, je onaj koji čini da shvatimo kada nas, možda zadesi neka nesreća kao posljedica ranije slabosti u životu duše — da ako ne bi došlo do te nesreće, slabost bi bila postojana. Gledajući u dubine naše duše, moramo shvatiti: Dobro je i ispravno da mi je došla ova nesreća, jer je omogućila da slabost bude eliminirana.

Čovjek koji oplakuje nesreću koja je zaista posljedica prethodne slabosti ili pogreške, nije usvojio stajalište pravog čovjštva, jer je zaključak da mu nije bitno da li ostaje slab ili postiže u nekoj mjeri snagu. Ispravno se suočava s nesrećom onaj čovjek koji sebi kaže: 'Ako je do toga došlo zbog ranije slabosti, biti će pozdravljeno, jer će me napraviti svjesnim slabosti (što je sebe izrazilo možda kroz određenu manu); Sada ću iskorijeniti slabost, opet ću biti jak'.

S druge strane, u slučaju, kada nesreća zadesi nekog kao prvi korak karme, pravi stav je sebi reći: Ako bi se uvijek susretali s onim što za sebe želimo, takav bi nas život napravio okorjelim slabićima! Jedan ili dva zemaljska života mogu nastaviti biti udobna i lagana preko činjenice da nas zadesi samo ono što želimo za sebe — ali u trećem ili četvrtom životu nailazila bi paraliza duše, i u nama se ne bi pojavio nikakav napor da prevladamo prepreke. Jer, napokon, prepreke ne bi bile tu da ih prevladamo ukoliko nisu nenadane, dolaze nam neželjene. Ali ako je razvijena ispravna snaga vis-à-vis prepreka, ako je dovoljno ljudske ljubavi preneseno u san, tada je karma koja je istkana od ega u zajednici s Arhajima takva da se prava kompenzacija događa u slijedećem zemaljskom životu.

Istine antropozofije ne trebaju ostati u oblasti spoznaje; njihova sama priroda je takva da utječu na čovjekov stav i ćud uma i srca. Čovjek na koga nisu tako utjecale nije ih potpuno usvojio; za njega one stvarno ostaju apstraktne i teoretske. Posljedica koju pravo razumijevanje karme ima na čovjeka je da ga napravi *više osjetljivim* na sreću i nesreću nego bi to inače bio; sreća i nesreća su proživljene većim intenzitetom; ali također može u svojoj duši pobuditi stav prema duhovnom svijetu koji proizlazi, ne iz bilo kojeg vjerovanja ili vjere već iz percepcije što ego i astralno tijelo rade dok su povučeni iz dnevnog tjelesnog života. Prepoznavanje toga proizvodi nepokolebljivo uvjerenje o svjetskoj pravdi. Razumijevanje karme znači da čovjek ima pravu percepciju svjetske pravde. To ne znači da postaje flegmatik prema sreći ili nesreći, radosti ili bolu; to znači da su radost i bol, sreća i nesreća za njega postavljene na ispravno mjesto u životu.

Promatrajući ljudsko biće tijekom dnevnog života, možemo vidjeti kako ego i astralno tijelo rade u fizičkom tijelu. To znači da znamo nešto o njihovoj aktivnosti u fizičkom tijelu. Ali ne znamo ništa o radu duše i duha unutar ega i astralnog tijela. Ako, kao materijalist, govorim ljudskom biću, slušam njegove riječi, kažem sebi: Pluća, grlo uključeni su dok govori; u zraku su vibracije i one odzvanjaju u mom uhu. Ali ako potpuno vidim proces, opažam u riječima i govoru čovjekovo astralno tijelo u kojem je izražena njegova sličnost s božanskim-duhovnim svijetom. Kažem sebi: Kada je, tijekom dnevnog života, astralno tijelo unutar fizičkog tijela, prikriva se u čovjekovu govoru i sličnim aktivnostima; tijekom noći, međutim, astralno tijelo sudjeluje u životu viših hijerarhija. A isti je slučaj i s egom.

Kada ljudsko biće spava ono se samo ne odmara od napora dnevnog života. Ovdje u fizičkom svijetu, čovjek spava, radi i govori s fizičkim tijelom; ali on je također aktivan i u *duhovnom* svijetu, dok spava. Pošto materijalizam poriče da ego i astralno tijelo postoje i funkcioniraju u punoj stvarnosti tijekom sna, materijalizam nikako ne može razumjeti svijet u svojoj potpunosti. Što je 'moralni svijet' za materijalizam? Za materijalizam 'moralni svijet' je nešto što ljudska bića formuliraju u misli — nešto što nema ništa s aktivnim kreativnim snagama svijeta. Ali oni koji imaju stvarnu i penetrirajuću percepciju ljudskog života znaju da čovjek živi unutar moralnog svjetskog poretka tijekom sna kao što uistinu tijekom budnog života živi u zraku i svijetlu. To nas opet vodi do još nečeg što bi esencijalno trebali razumjeti.

Rad govora (i isto vrijedi i za karmu, također) pridruži nam se kada umremo. Kroz naš život bilo smo povezani — ispravno, ili možda neadekvatno — sa svijetom Arhanđela. Ta veza se ponavljala u svakom periodu sna, i mi nosimo sobom kroz vrata smrti u duhovni svijet ono što nam je dano od Arhanđela tijekom sna. Zatim možemo naći ispravan put u duhovni svijet koji je, zaista, Logos, riječ koja se sastoji od kozmičkih principa koji imaju svoje slike u riječima govora; možemo naći naš put u duhovni svijet da tamo živimo naš život između smrti i novog rođenja.

Ali stvari nisu tako jednostavne. Nakon smrti nemamo fizičko tijelo; možemo okrenuti na dobro ono što su nam Arhanđeli povjerali u našim periodima sna. Ali dok se kao fizička bića na Zemlji, mi *budimo iz sna*, moramo se ponovno spustiti u fizičko tijelo. Arhanđeli nam ne mogu za to dati snagu. Još više hijerarhije moraju dodati svoj rad, naime, bića označena u okultnoj znanosti kao Exusiji i Kyrioteti. U nagone, instinkte i želje fizičkog tijela — koji nam pružaju otpor — ta viša bića moraju uvesti plodove onog što smo postigli u zajedništvu s Arhanđelima preko duhovnosti govora; i sada se to pali u nama, kao *glas savjesti*. Kada se ono što iznosimo iz sna u tijelo pali kao glas savjesti, tamo radi, u tom glasu, sve što je poklonjeno od hijerarhija Exusija i Kyrioteta — hijerarhije uzvišenije od one od Arhanđela.

Dakle kada u fizičkom svijetu otkrijemo čovjeka čija svijest je toliko jaka da se u fizičkom tijelu javljaju instinkti o višem poretku, mi to shvaćamo kao rezultat idealizma u njegovom govoru, Kyrioteti i Exusiji su na njemu radili.

Opet, kada preko univerzalne ljudske ljubavi čovjek formira pravu vezu s Arhajima, rezultati rada kojeg on sam radi na svojoj karmi pojavljuju se na tijelu

slijedećeg zemaljskog života kada, u ranom djetinjstvu, dok spava svoj put u život, uči hodati, stječe ravnotežu, vještinu u korištenju ruku, kontrolu sustava žlijezda, i tako dalje. Sve je to moguće jer je on bio u stanju, između smrti i novog rođenja, raditi zajedno s Arhajima. Ali da bi u svom životu na Zemlji čovjek mogao razviti delikatnu osjetljivost, brzu i jasnu svijest u odnosu na vlastita djela, neophodno je da još viša bića označena u knjizi **Tajna znanost** kao *Dinami* da rade zajedno s Arhajima.

Kada čovjeku nedostaje širokogrudna ljubav za svoje drugove, nedostaje mu interes za njegovo ljudsko okruženje, on ne nalazi pravu vezu s Arhajima. Rezultat je taj da sprječava sebe da pravilno tka svoju karmu za slijedeći zemaljski život, i kompenzacija mora čekati na kasnije inkarnacije. U sadašnjem zemaljskom životu takav čovjek pati od sve većeg nedostatka snage da prenese u fizičko tijelo prosudbe koje formira — zadovoljstvo ili nezadovoljstvo djelima izvršenim nogama ili rukama. To ne možemo postići sami; preko pojačane ljudske ljubavi trebali smo ući u pravi odnos s Dinamima. Ta bića tada unose u naše fizičko tijelo potrebnu snagu; inače dođemo do tuge, premda sasvim jasno možemo opaziti što je ispravno.

U mislima možemo biti slobodni. Ali da bi tu slobodu koristili pravilno u fizičkom tijelu, mora biti uspostavljena prava ravnoteža u budnom i životu sna jer moramo biti sjedinjeni ne samo s Arhajima već također i s Dinamima.

Najviše hijerarhije — *Serafini, Kerubini i Prijestolja* — nose naša djela u univerzum. Iz sna, Exusiji, Dinami, Kyrioteti kao našu moralnu snagu iz sna nose ono što smo dohvatili u mislima: Serafini, Kerubini i Prijestolja iznose to u univerzum, tako da naše vlastite moralne snage postaju *svjetske-kreativne snage*.

Kada dođe vrijeme da Zemlja prijeđe u stanje Jupitera i naše moralne snage da izvrše svoju pravu ulogu u tom procesu transformacije, Serafini, Kerubini Prijestolja mogu odigrati svoju ulogu jedino ako im mi možemo ponuditi neophodne temelje. Ako im, zbog maloumnosti, možemo ponuditi samo snage destrukcije, tada radimo na uništenju Zemlje, ne na izgradnji Jupitera.

Kada antropozofija govori o raznolikosti duhovnog svijeta, to nikako nije samo davanje naziva određenim stupnjevima, već nam postepeno omogućava promatrati cijelu osnovu i tkanje svijeta i opažati vezu ljudskih bića s duhovnim svijetom jasno kao što opažamo vezu s fizičkim svijetom. Snaga za unaprjeđenje i izgradnju života javlja se kod ljudi koji na takav način steknu pravi uvid u njihove veze s duhovnim svijetom, koji shvaćaju da svrha sna nije samo odmor već da naknadno djelovanje fizičkog tijela može ljudsko biće dovesti u pravu vezu s duhovnim svijetom.

Za čovjeka je sasvim moguće da poriče duhovni i moralni svijet jer, za početak, na njegovu sadašnjem stupnju zemaljske evolucije, on nije svjestan njegove stvarnosti. S obzirom na to on spava. Prava znanost mora se probuditi u oblasti svijesti, ispunjenje nebeske egzistencije koja doseže u zemaljski život. San obuzima čovjeka upravo iz toga razloga — da može, sam, od duhovnog svijeta izvući snagu koju treba za njegov fizički život.

I sada, sa ovog stajališta, proučite vezu onoga što sam danas shematski skicirao s mojom “**Filozofijom duhovne aktivnosti**”. Kao što sam tamo naglasio, to nije stvar uspostave teorije da *volja* mora biti slobodna, već da *misao* mora biti slobodna. Misao mora kontrolirati volju ako će čovjek biti slobodno biće. Ali čovjekov život mora biti pogodno usmjeren i uređen da volja ne bi predstavljala nesavladive prepreke misli koja je slobodna. Kao ljudi u fizičkom svijetu mi možemo napraviti našu misao slobodnom. Osjećaj (Njemačka riječ ovdje je ‘Gemit’ — riječ koja znači više nego osjećaj “osjećaj”, jer također uključuje percepciju i razumijevanje koje pripada srcu.) postaje slobodan tek kada smo uspostavili pravi odnos s Arhanđelima; volja postaje slobodna kada smo uspostavili pravi odnos s Arhajima.

Živi sadržaj govora, kao i sve što živi u našim udovima, prelazi vani, tijekom sna, zajedno s dušom i duhom. Astralno tijelo i ego idu dalje, ali eteričko tijelo ostaje s fizičkim tijelom. Mišljenje koje je vezano s eteričkim tijelom nastavlja se unutar eteričkog tijela; ali mi u običnoj svijesti ne znamo ništa o tome kako ovo eteričko tijelo *misli* u vrijeme od padanja u san do buđenja, jer smo izvan njega. Nije točno da mišljenje nestaje tijekom sna; mi mislimo od trenutka padanja u san dok se ne probudimo. Čovjekove misli stalno teku njegovim eteričkim tijelom, samo ih on nije svjestan. Sve do trenutka kada se vrati u tijelo misli ne zasvijetle u njegovoj svijesti. Čovjek može postati slobodan u svom životu misli jer su njegove misli vezane, preko eteričkog tijela, s fizičkim životom na Zemlji; jer je on smješten na Zemlju da bi mogao postati slobodan. Samo iz duhovnog svijeta može vući *snagu* slobode — snagu koja vodi do slobode u osjećajima i volji.

Biti će jasno da kroz cijeli svoj život na Zemlji ljudsko biće zadržava pravi temelj za njegovo mišljenje —eteričko tijelo. Astralno tijelo i ego prelaze u kozmički svijet tijekom zemaljskog života; nije tako, s eteričkom tijelom. Eteričko tijelo izlazi tek kod smrti. Zatim dolazi pregled unatrag, u trajanju od jednog, dva, tri dana, života koji je upravo završio; ljudsko biće vidi cijeli život kao panoramu. Uvijek, bez iznimke, ljudsko biće gleda natrag, nakon smrti, na svoj zemaljski život koji je sada završio. Cijeli ocean misli koje su se javile u njemu između rođenja i smrti, i u snu i u budnom stanju — veliko more međusobno protkanih misli — prisutno je ispred njega tijekom ta tri dana nakon smrti, ali odmah poslije toga misli su zahtijevane od Kozmosa; misli se razgrađuju, i nakon dva ili tri dana cijela panorama je prešla — u Kozmos. Mi smo naviknuti reći da je eteričko tijelo odvojeno i da se razišlo, ali u stvari Kozmos ga je apsorbirao u sebe. Eteričko tijelo se nastavilo širiti, dok konačno nije cijelo apsorbirano u Kozmosu. Zatim je, kao ego i astralno tijelo, ljudsko biće primljeno u naručje viših hijerarhija. Tek kada mu je poklonjeno novo eteričko tijelo, može se spustiti u novi zemaljski život i nastaviti rad koji će ga napraviti slobodnim ljudskim bićem. Jer cilj je zemaljskog života da čovjek postane slobodan. Temelj slobode leži u aktivnosti čistog mišljenja — sposobnosti koja je poklonjena čovjeku na *Zemlji*. Stoga je eteričko tijelo vezano za fizičko tijelo cijelim tokom zemaljskog života, oslobađajući se tek kod smrti u svjetove gdje se ne može dobiti sloboda. Sloboda je dobivena tijekom života na Zemlji, štoviše, kao što znate, samo tijekom određenih epoha zemaljskog života.

Možemo dakle razumjeti da postoji prava veza između slobode i karme, jer sloboda je povezana s onim članovima čovjekova bića (fizičko tijelo i eteričko tijelo) koji tijekom sna ostaju iza. Karma je istkana od ega tijekom perioda sna, — odnosno, u oblasti iza i odvojeno od onih članova u kojima sloboda ima svoje temelje. Karma ne tka teksturu slobodnih ili neslobodnih misli; karma tka u osjećaj i volju. Karma se javlja iz dubina ljudske prirode, iz ‘sanjajućih’ osjećaja i ‘spavajuće’ volje. U to možemo uliti, ili radije možemo smjestiti, snagu koja živi u slobodnoj aktivnosti misli, u čistom mišljenju, u etičkim i moralnim impulsima kako sam ih opisao i knjizi **“Filozofija duhovne aktivnosti”**; jer ti impulsi moraju imati korijen u čistom mišljenju.

Sve se, vidite, uklapa u cjelinu. Esencijalno je shvatiti da što dalje napredujemo u antropozofiji, potpunije nalazimo detalje koji se ujedinjuju i formiraju jednu cjelinu. Kontradikcije se mogu naći u onom što je rečeno o jednoj ili drugoj domeni; to je neizbježno, jer prije nego dođemo do bilo kojeg stvarnog uvida u jednoj domeni trebamo, u stvari, proučiti tu domenu u vezi sa cjelinom. Inače su naši zaključci kao oni od čovjeka koji daje izjave o planetu a nije u stanju razumjeti uzroke njegova specifičnog kretanja. U takvom je slučaju nužno računati s cijelom planetarnim sustavom. Dakle, ako zaista želimo znati nešto o svijetu i o životu, moramo pokušati dokučiti sve veze, sve detalje o stvarnostima, i u fizičkom svijetu i u svjetovima duše i duha.

To je ono što sam vam danas želio reći, moji dragi prijatelji, kada nam je bilo moguće da ponovno budemo na zajedničkom sastanku. Želja mi je bila da vam pomognem da razvijete stav prema karmi — odnosno, univerzalnoj pravdi — koja se javlja u čovjeku kada nađe svoj pravi odnos prema antropozofiji. Važnije od samog shvaćanja teorija je osjećaj, stav duše koji prenosimo u sam život. Možete uspjeti, u sve većoj mjeri, u pravljenju darova antropozofije samom supstancom vaše duše, primajući ih zaista ne samo u vaše misli, već i u vaše srce i dušu. Što više antropozofija postane supstanca srca onih koji je žele zaista razumjeti, više će biti moguće uvesti antropozofiju u kulturalni duhovni život u širem smislu. To je duboka i hitna potreba, jer sa zastarjelim tradicijama čovječanstvo neće biti sposobno za napredak. Pokušajte utabati put antropozofije koji vodi od glave u srce, jer će u vašem srcu antropozofija biti sigurna.